

הרב ניסן ליפא אלפערט זצ"ל

תלמיד אל יורה

באותה שעה אמרו תלמיד אל יורה אל לא אם כן נטל רשות מרבו (סנהדרין ה' ע"ב). מגמרא משמע דהוא מטעם שלא יכשיל את הרבים על ידי שאין לשונו פתוח, ולא מדין כבוד הרב. והרמב"ם העתיק דין זה בהל' כבוד הרב (תלמוד תורה פ"ה, ה"ב). וכן משמע גם מלשון הגמרא שאמרו תלמיד אל יורה אא"כ נטל רשות מרבו. והוקשה להרמב"ם דהא מעצם הדין אסור לתלמיד להורות בתוך ג' פרסאות, ולקבוע מדרש אסור אפילו חוץ לג' פרסאות, אא"כ נטל רשות מרבו, וא"כ לאיזה צורך הוצרך לגזור שתלמיד אל יורה אא"כ נטל רשות מרבו. ותי' דהיינו לדון באקראי שהיה מותר מן הדין חוץ לג' פרסאות, ומצד גזירה זו אסור.

ונראה לומר בדעת הרמב"ם עפ"י הכלל שקיבלתי מהאדמו"ר שליט"א [זצ"ל] שאין יכולים חכמים לגזור אא"כ יש סמך וגדר לזה מן התורה, וכיון דהוראת איסור והיתר אינה שררה, וא"כ מה"ת נגזור שאסור להורות אא"כ נטל רשות, ולזה הוצרכו לסמוך דין זה אכבוד הרב, שהוא כולוול בכבוד הרב.

אמנם לא הבנתי הגמ', הא רב דרש והורה בקביעות בבבל ולא רק באקראי, וזה אסור מעצם הדין לקבוע מדרש בלי רשות רבו, וא"כ הוצרך רבי להרשותו לפסוק בקביעות בבבל, ולמה הוצרכה הגמרא לומר משום חשש מכשול. ואפשר דהוא משום רבב"ח, ואכתי צ"ע.

עוד קשה לי דהא כל ישראל היו תלמידים גמורים של מרע"ה, א"כ איך היו יכולים שרי האלפים, שרי המאות, שרי העשרה לדון בתוך המחנה? ואולי שיש חילוק בין בי"ד ללדון יחידי כמו באיסור והיתר.

והרה"ג ר' צבי שכטר שליט"א תי' עפ"י דברי המכילתא שהובאה מחלוקת אם הסכים הקב"ה למשה למנות דיינים או לא. ולמ"ד שהסכים הרי נתמנו על פי הדיבור.

אך קשה לי, דאם כן, כשנטה משה אהלו מחוץ למחנה נאמר והיה כל מבקש ה' ויצא אל משה, אמאי לא הלכו אל שרי האלפים ושרי המאות, ומדוע כל מבקש ה' הוצרך פתאום לפסקו של משה ולא מבלעדו.

ועצם הדבר צ"ב, מנלן לומר דעפ"י הדיבור שאני. אדרבא, נלמד מכאן דאם נטל רשות מהני, אפילו בתוך ג' מחנות. ובבני אהרן שאני, אע"ג שנטלו רשות, אבל לחדש פרט בעבודה, הוה כאפקירותא, משא"כ בלדון עפ"י הדינים שקיבלו ממשרע"ה.

עוד קשה שאמרה הגמ' שתלמיד אל יורה אא"כ קיבל רשות מרבו כדי שיבחן שיהי' פיו פתוח ולא יכשל בלשונו. ומה"ט הוצרך רבי להרשות לרב להורות באיסור והיתר. דלמה לא סגי במה שהרשהו לדון דיני ממונות, דאטו א"צ ליהדר שלא יכשל בדיני ממונות. וראיתי בפסקי האדמו"ר שליט"א [וצ"ל] שהקשה ג"כ כעין זה. והרה"ג ר' צבי שכטר שליט"א, תי' דבאיסור והיתר אם הורה פעם אחת, אם מזדמנת לו שאלה כזו פעם אחרת א"צ לשאול את החכם, אלא נוהג עפ"י היתרו הראשון. אבל בדיני ממונות, צריך בכל פעם ופעם לבא לדון בפני בי"ד. א"כ באיסור והיתר יש חשש יותר גדול למכשול מבדיני ממונות.

תוד"ה אא"כ וכו'. ממסקנת התוס' נראה שסוברים שמצד הדין תלמיד אסור להורות תוך ג' פרסאות במקום רבו, וחוז' לג' פרסאות מותר, ומגזירת רבי, תלמיד אסור להורות אפילו חוץ לג' פרסאות אם לא נטל רשות מרבו. והיינו הא דרב המנונא לא אורי בחרתא דארגזי בשני דרב הונא, משום שלא נטל רשות.

ויש לדייק מדברי התוס' דגזירת רבי היתה שתלמיד אל יורה אא"כ נטל רשות מרבו, רבו דווקא. ולא מהני מה שיקח רשות מרב אחר, דהא משמע בגמ' דבשני דרב הונא לא הורה, אבל לאחר מיתתו הורה. ואם מדין כבוד תלמיד לרב מותר להורות אלא שצריך לקבל רשות כדי שיבחן אם ח"ו יכשיל בני אדם או לא, למה לא נטל רשות מאחר? ועוד מה לשון עצמו שאמרו תלמיד אל יורה אא"כ נטל רשות מרבו.

וביתר שאת נראה לומר, שכיון שמצוי מכשול, בהא שסומך התלמיד על הכרת עצמו שהוא ראוי להורות ולא יכשלו בני אדם מהוראותיו, עשאוהו העדאה זו כהוראה, שמורה על הגברא שראוי לעטרה זו. ולא גרע מראיית סכין, שצריך להראות לחכם ואסור לתלמיד לראות בעצמו. ומדין זה אסור לתלמיד לקבוע עצמו לדיין, אא"כ נטל רשות מרבו. אבל אם מת רבו, אז יכול להורות בעצמו שהוא מוכשר להורות.

ובנוגע לקושייתנו כיצד היו יכולים שרי אלפים ושרי מאות לדון במחנה, הא אין תלמיד רשאי להורות במקום רבו, ואפילו בנטילת רשות לא מהני. וא"ת היכא שנתן לו רשות ביחוד מהני, היה להרמב"ם להביא דין זה.

וי"ל דדוקא אם התלמיד מורה הדינים שהרבי אמרה הוה אפקירותא, דמראה כאילו אינו צריך תו לרבו, אבל התם בימי משה שעשו חלוקה והבדלה בין דבר הקטן לדבר הקשה, וזהו משה רבינו ע"ה כסנהדרין גדולה, דכי יפלא ממך דבר למשפט, אז יביאו אל משה, לא הוה כאפקירותא.

אך צ"ב למה לא יכלו להורות כשנטל משה את האהל חוץ למחנה.

הרמב"ם פסק בדין תלמיד אל יורה (ת"ת, פ"ה ה"ב): החולק על רבו כחולק על השכינה, ואפילו רבו רחוק ממנו הרבה אסור מעצם הדין, והיינו קביעת בית מדרש ללמד לתלמידים, מבלי נטילת רשות, אבל בנטילת רשות מהני, ואפשר אפילו בתוך ג' פרסאות.

(מותר לתלמיד לחלוק על רבו בדין כמו שמצינו בכמה מקומות בש"ס).

אסור להורות בתוך ג' פרסאות אפילו בדרך מקרה, וחוץ לג' פרסאות מותר בדרך מקרה, אבל לקבוע עצמו להורות לכל שואל, אסור אא"כ נטל רשות מרבו או מת רבו אפילו רחוק מג' פרסאות.

ואפשר לומר בטעם הדבר, שקביעת ישיבה מהני ברשות רבו אפילו בתוך ג' פרסאות, והוראה אסורה אפילו בנטילת רשות, משום דבהוראה לא איסתייע מילתא, משא"כ בלימוד לא חיישינן כל כך.

ולעומת זה הוראה בדרך מקרה מותר, דאפילו בלי נטילת רשות חוץ לג"פ, וקביעת בית המדרש אסור אפילו חוץ לג"פ בלא נטילת רשות. ואפשר שאין כ"כ חילוק ביניהם, אלא קביעת ישיבה הוה כנטילת שררה באופן קבוע, וזה אסור אפילו חוץ לג"פ. אמנם אם נאמר בקובע עצמו להוראה אסור אף חוץ לג"פ, מצד גזירת רבי, אבל אילולא זאת היה מותר, וקביעת ביה"מ בלי רשות רבו משמע שהוה אסור מעצם הדין אפילו קודם גזירת רבי. ונמצא שבכל א' יש קולא וחומרא. בקביעת ביה"מ בלי רשות אסור מן הדין בכ"מ, ובנטילת רשות מהני אפילו בתוך ג"פ, וקביעת עצמו להורות הוה מותר מן הדין קודם גזירת רבי חוץ לג"פ ולא יהני נטילת רשות אפילו בתוך ג"פ. והדבר מוזר קצת. ועיין בדברינו הבאים.

ותמוה שהרמב"ם לא הביא הדין שאסור לתלמיד להורות אא"כ נטל רשות מרבו. ומרבו לאו דוקא, אלא מרב, שיבתנהו אם לשונו פתוח ולא יהא מכשיל את הרבים.

וצ"ל שזהו הדין שכתב הרמב"ם שאסור לתלמיד לקבוע עצמו להוראה להשיב לכל שואל אפילו חוץ לג"פ א"כ נטל רשות מרבו, כל זמן שרבו חי. ומצאתי במגדל עוז שהראה מקור לדין זה לסוגיית הגמ' [סנהדרין ה:]: ודלא כרבינו הכס"מ שציין סוגייתו למקור הדין שאסור לתלמיד לקבוע בית המדרש ללמד תורה לרבים, שזה אסור מעצם הדין, ולא מגזירת רבי.

וא"ת כיון שהטעם הוא משום מכשול, אפילו אם מת רבו יהי' אסור לדון מבלי נטילת רשות מרבו, ולמה גזרו דוקא מרבו. ולפי הבנת הרמב"ם ודלא כהיד רמ"ה והמאירי.

י"ל עפ"י הכלל שהכליל לנו רבינו שליט"א [וצ"ל] שאין בי"ד יכולים לתקן דבר אפילו אם יש להם טעם נחוץ, א"כ יש לזה מקור מן התורה, וא"כ כיצד יכולים לחדש שתלמיד שהגיע להוראה, או מופלא הדור כרב, לא יורה א"כ בחנוהו, דאטו בחינה כתיבא בקרא, וגם ענין סמיכה אינה בחינה, אלא מינוי. ומצאו עלילה לתקן עי"ז שעשאוהו כספק שצריך להוראה, אם איש זה ראוי להוראה. דהיינו: שלא יכשיל בני אדם בהוראותיו, או לא? אף שמעיקר הדין אין לנו שום בסיס נכון להסתפק בראיותיו, אלא משום מעשה שהיה, עשוהו כספק שצריך להוראה, ובפני רבו. דהיינו: בתוך ג' פרסאות אסור להורות על עצמו שהוא ראוי להוראה וקריא אסור לתלמיד להורות במקום רבו. והרחיבו את תקנתם שלקבוע עצמו להוראה הוה כקובע בית המדרש, דהוה כנטילת שררה שאסור חוץ לג"פ. ועי"ז היו יכולים לתקן: תלמיד אל יורה א"כ נטל רשות מרבו. ודוקא כשרבו קיים, אבל בדרך מקרה דלא הוה כנטילת שררה, לא גזרו.

ואפשר לומר שמש"כ רבינו הכס"מ שהדין החולק על רבו בקביעת בית המדרש, למד רבינו מסוגייתו, היינו: מה שאסור חוץ לג"פ, דמצד הדין היה צריך להיות מותר חוץ לג"פ, אלא ממה שגזרו שתלמיד אל יורה אפילו חוץ לג"פ א"כ נטל רשות, ה"ה לקבוע בית המדרש, אבל עצם קביעת בית המדרש בתוך ג"פ אסור מדינא, כמו שאסור להורות.